

Ключевые слова: дошкольное, детские сады, Дрогобычская область (1941 – 1944 гг.), нацистская оккупация

Haliv Mukola. The organization and activities of pre-school educational institutions of Drohobych region during the Nazi occupation (1941 – 1944). In the article the operation of the pre-school system in the Nazi-occupied territory of Drohobych region of the USSR in 1941 – 1944 has been analyzed, the formation of the network has been revealed; the number of seasonal and permanent kindergartens has been determined; teachers' training process for pre-school teachers has been shown; the content of the educational process in these institutions has been investigated, as well their material support has been considered.

Key words: pre-school, kindergarten, Drohobych region (1941 – 1944), Nazi occupation

УДК: 821.161.2“19”

Г 19

Володимир ГАЛИК

РОДИННІ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ З ДРОГОБИЧА ДО ІВАНА ФРАНКА

У дослідженні проаналізовано відправлені листи з Дрогобича від родичів до Івана Франка. На основі вже опублікованих і досі невідомих широкому загалу епістолярних джерел простежуються особливості взаємин вченого із своєю родиною.

Ключові слова: Іван Франко, Дрогобич, родичі, кореспонденції.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасному франкознавстві вагоме місце посідає епістолярна спадщина не лише самого І. Франка, а й листи до нього від широкого кола дописувачів. Листування з І. Франком – незамінне джерело для всебічного вивчення родинного і побутового життя вченого, дослідження його наукової, суспільно-політичної та культурно-освітньої роботи, а також висвітлення багатовимірного історичного процесу історії краю. Цінними, на наш погляд, є листи, які адресувалися до вченого з Дрогобича від його родичів. Вони дають нам змогу реконструювати та дослідити як малознані біографічні факти особистого життя Івана Франка, так і його родини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Зазначимо, що із когорті листів до вченого від родичів, які він отримав з поштової скриньки Дрогобича, практично деякі дотепер є

невідомими. Серед уже опублікованих – це два листи від Григорія Гаврилика; один від Ольги Франко; два від Григорія та чотири від Івана – Франкових племінників, синів Захара Франка. Всі вони друкувалися в різний час і різними авторами в Науковому віснику музею Івана Франка у Львові [2], [6]. Проте, із поля зору дослідників випали: один лист до І. Франка від вітчима Григорія Гаврилика та два листи до І. Франка від брата Онуфрія Франка (один лист у співавторстві з Куширом Степаном). Опубліковані листи дослідниками епістолярії зберігаються у відділі рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (далі – ІЛ). Вони вже були предметом зацікавлення автора, коли ним уперше було зібрано всі листи дрогобильських кореспондентів Івана Франка, опубліковано та науково прокоментовано [1].

Формулювання цієї статті. З огляду на те, що є вже певні здобутки з досліджуваної проблеми, ставимо перед собою завдання зробити аналіз кореспонденції з Дрогобича до І. Франка від його родичів і на основі їхнього змісту окремими штрихами простежити особливості взаємовідносин ученого із своєю родиною.

Виклад основного матеріалу дослідження з новими обґрунтуваннями отриманих наукових результатів. Розпочнемо із аналізу листів вітчима Івана Франка, Григорія Гаврилика, котрий упродовж 1886-1887 рр. надіслав своєму пасинку три листи із поштової скриньки Дрогобича. Щодо Франкового вітчима, зазначимо, що він народився 1 лютого 1843 р. в Ясениці Сільній. Деякий час працював у Бориславі рійником. 22 листопада 1865 р. Григорій Гаврилик одружився з матір'ю-вдовою І. Франка Марією Франко. Користувався авторитетом у селян. Кривди дітям Якова Франка Гаврилик Григорій не робив, навпаки – дав можливість продовжувати Івану Франку навчання, знаючи, що Яків Франко дуже хотів вивчити сина. У 1886 р. Г. Гаврилик погорів. Іван Франко допомагав йому трішки відбудувати садибу. У 1902 – 1904 рр. між вітчимом і пасербами дувати суперечка за спадщину. Г. Гаврилик вважав, що йому за виникла суперечка за спадщину. Г. Гаврилик вважав, що йому задовті роки праці на маєтку Якова належить певна частка спадщини. Справу розглядав суд і розділив між ними грунт. Захар Франко залишився проживати у збудованій хаті. Сам Г. Гаврилик

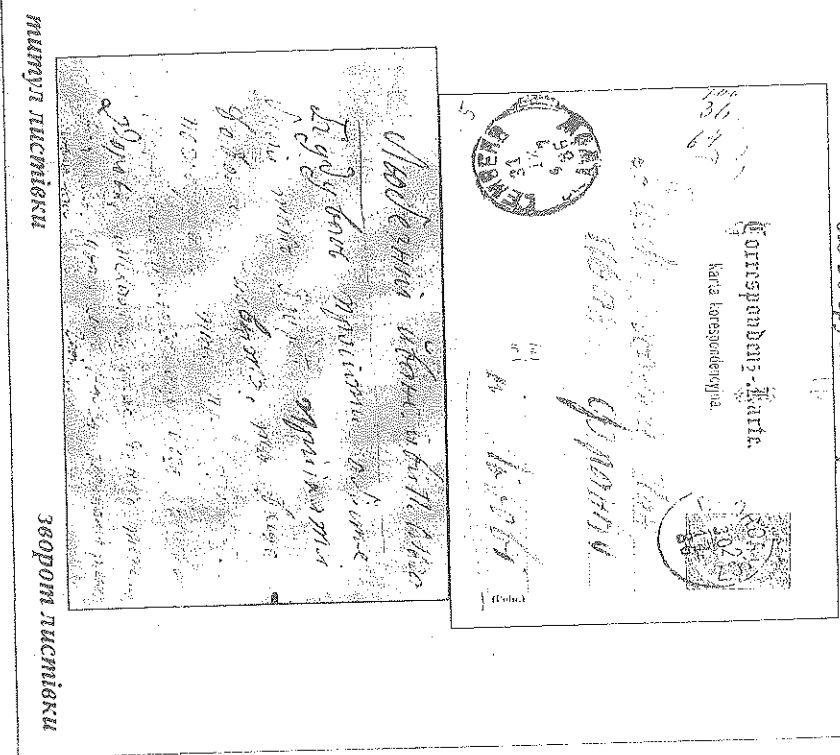
збудував собі хату ближче до потока, а Онуфрій купив грунт і садибу в селі Підгірцях біля Калуща. Г. Гаврилик нажив з маєтку І. Франка 2 дочки – Марію і Юлію й сина Антона. Марія та Антон будучи ще малими померли, а Юлія вийшла заміж до Ясениці Сільної за Михайла Баррія. Після смерті матері Івана Франка 18 червня 1872 р. Григорій одружився вдруге з Марією Терлецькою, дочкою Стефана Терлецького та Анни Винницької, яка померла 19 травня 1900р. Потім Г. Гаврилик одружився втретє (у 57 років) із 49-річною вдовою по Петру Франку – Параскевією Франко, дочкою Теодора Кажнія та Катерини Комаар. Помер Григорій Гаврилик 22 травня 1916 р. [3, 55 – 70], [4, 30 – 31].

У своїх листах Григорій Гаврилик повідомляв І. Франка про садиби та земельні ділянки в селі Рихтич та Дрогобичі, адже вчений мав намір купити собі тут маєток для постійного проживання. У листі від 7 вересня 1886 р. вітчим розказує про маєток у Рихтичах, який коштує 5 тис. ринських і має дуже добру забудову [1, 533]. Після того, як у вересні 1886 р. вітчим Івана Франка погорів, учений у своєму листі до нього писав, щоб той розповів про причину пожежі, та завдані ним збитки. Розповідає, що іздив до Феруєвки дивитися на садибу, але не збирається її купувати через незадовільний стан. І. Франко говорить, що йому радять маєток у Галичі, біля Жовквя, але поки що ще нічого не купляє [УЦ, 79 – 80].

У наступному листі вітчим запрошує Івана Франка додому в гості на новорічні свята та повідомляє, що в його брата Захара Франка, якого з дитинства кликали Михайлом, народилася донька [Ц, 11 – 12]. Це свідчить про те, що Григорій Гаврилик поважав свого пасерба та любив як рідного сина.

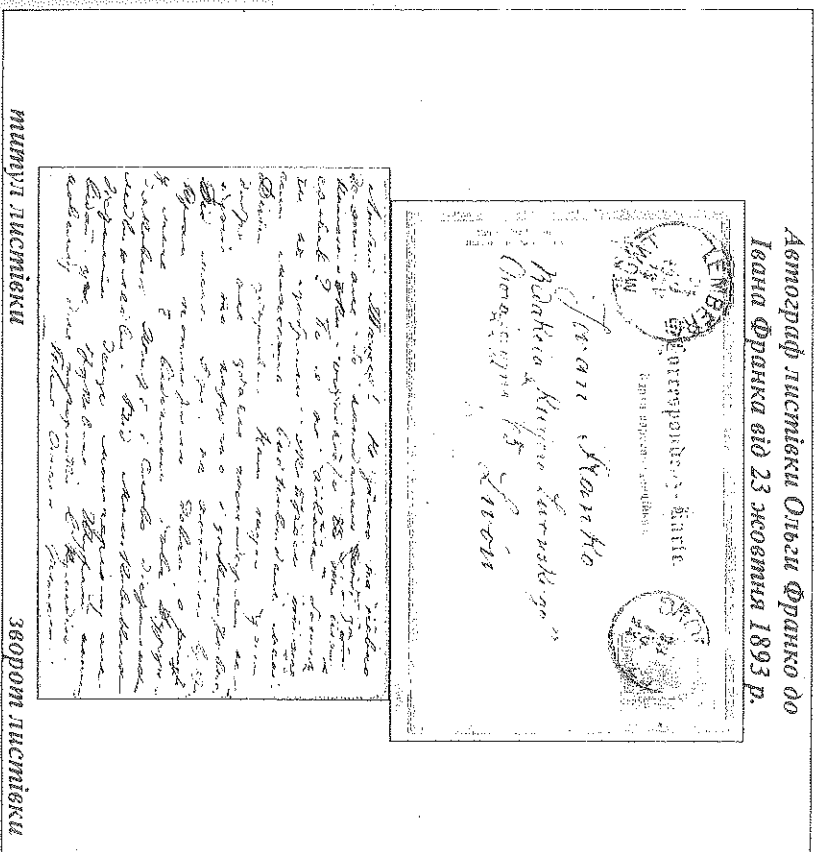
Майже через рік, 2 жовтня 1887 р., Г. Гаврилик знову повідомляє І. Франку та О. Франко лист з Дрогобича, в якому повідомляє, що є ще одне помешкання на продаж у місті. Цей маєток розміщувався біля жупи, мав сад, город, мурований будинок та сільськогосподарські будівлі. Власник будинку перебував у Самборі. Ціна садиби сягала 6 тис ринських [Ц, 11 – 12]. Проте ні цей, ні інші маєтки, про які говорив у своїх листах до І. Франка Г. Гаврилик, учений так і не придбав.

Автограф листівки Григорія Тарушилка до Івана Франка від 30 грудня 1886 р.

20 жовтня 1893 р. Іван Франко отримує лист від своєї дружини Ольги. У своєму листі вона повідомляє чоловіка про здоров'я дітей, про те, що повернула певні борги. Ольга Франко сповіщає Івана Франка про отримання журналу "Життя і Слово", що Матковський передав їй певний матеріал для роботи, а Цураг написав новелу для її переробки у комедію [XII, 1–3].

Автограф листівки Ольги Франко до Івана Франка від 23 жовтня 1893 р.

У 1898 та 1902 рр. Іван Франко отримав по листу від свого брата Онуфрія Франка з поштової скриньки Дрогобича. Онуфрій Франко народився після Захара Франка 21 червня 1861 р. Батьки назвали його Онуфрієм, тому що це ім'я було рідкісним у селі. Мати кликала його Онуфером та Нуфером. Він був четвертою дитиною у сім'ї, зростає при роботі, проявляє свої здібності у різних ремеслах.

Діти у Онуфрія Франка народжувалися одне за одним: 11 січня 1887 р. народився перший син, названий на честь діда Яковом; 11 березня 1888 р. народився син Антон; 22 січня 1890 р. народилася перша дочка, названа на честь бабусі Маріє; 27 квітня 1892 р. народилася дочка Розалія, а 3 травня 1894 р. — Анна. 10 березня 1896 р. народилася дочка Анастасія.

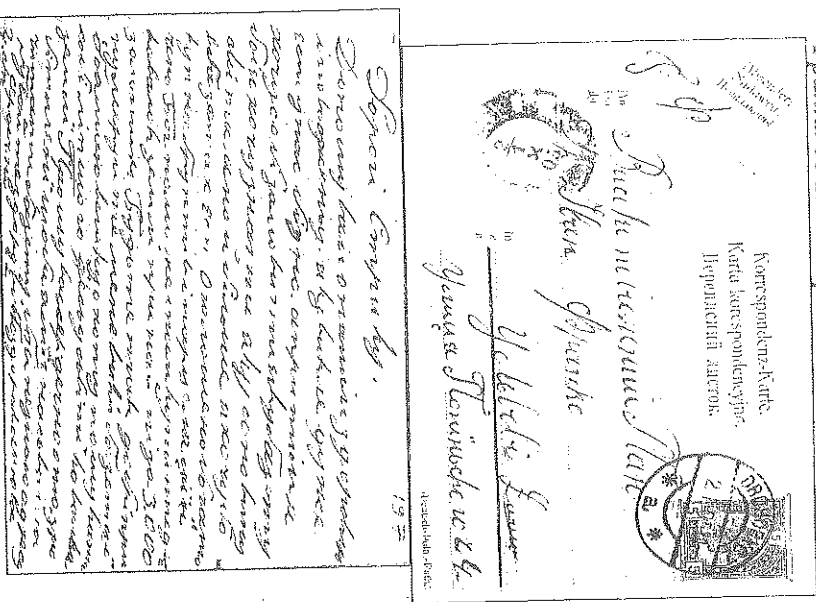

Григорій Франко — перший син Захара Франка — народився 2 лютого 1884 р. у селі Нагуєвичі. Григорій Франко брав активну участь у національному відродженні села. Восени 1909 р. Григорій одружився. На весіллі були присутніми Іван Франко з сином Тарасом. Сам же І. Франко виконував на весіллі місце старости. У 1930 р. у селі засновано кооператив “Поступ”, членом якого був Григорій Франко. Став організатором і першим директором музею свого стрижа в селі Нагуєвичі в період з 1946 до 1952 рр. [3, 154 — 161], [4, 36 — 37, 48, 109, 113, 117, 119, 216, 222 — 224, 242, 245].

Автограф листівки Григорія!

Франка до Івана Франка від 2 січня 1905 р.

шишуду листівки

загород листівки

У листі від 2 січня 1905 р. племінник Григорій Франко просить стрижа щоб той передплатив йому газети, оскільки він має намір купити землю на основі оголошень, які подаються на сторінках преси, а також цікавиться новинами [У, 197 — 198]. У другому листі від 16 серпня 1905 р. Григорій рекомендує І. Франку взяти собі дівчину з Нагуєвич за кухарку. За словами Григорія, дівчина “єст небішшика Трофима донька Марисі котра немає вже ні вітки ні ма[тері] а опікун свій таки робит з нев що хоче. А грунтів [в]на не має жодних доходів котрі би могли складувати в касі, на бідній сироти, вна (хотіла би зачекати на мене ще два [роки]. Але опікун не хоче о тім чути, він хоче [ї] з свого відпахати на бік... хіба в такий спосіб вна би чикала на мене як би у [В]ас служила”. Отже, бачимо, що племінник прилядів у селі собі дівчину, а сам, мабуть, мав іти в рекрути, тому і просив стрижа, щоб той приглядав за дівчиною, а та, своєю чергою, допомагала б йому по господарству [У, 199 — 200].

Другий племінник, син Франка Захара, Іван писав до стрижа пролягом 1911 р. Франко Іван народився 12 лютого 1896 р. Був дуже здібним хлопцем, його порівнювали зі стрижком. Успішно закінчив Дрогобицьку гімназію. Про свого сина Захар Франко так розповідав Коосаку Іванові: “Іван, четвертий мій син, був студентом, дуже добре вчився, ми з останнього тляну-дися, щоб його вивчити, та й урвалося, все пропало. Вернув з італійського фронту у середу і до тижня вмер на гіспанку” [У, 44 — 49]. Отже, племінник Івана Франка — Іван помер на двадцять третьому році життя — 21 жовтня 1918 р. [3, 155].

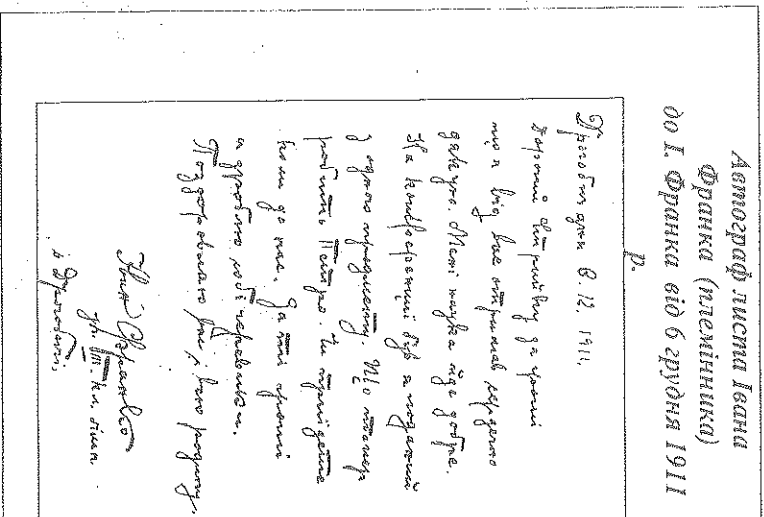
Перший лист від племінника до Івана Франка прийшов, мабуть, 24 червня 1911 р. У ньому племінник повідомляє І. Франка, що “На другий рік хочуть тато мене відібрати, кажуть що на макоть звідки дал[і] на мене видавати. Я Вас Стрийку прошу пришл[і]ть мен[і] пару корон на які книжки. Тепер поміж учениками гано можна дістати. Троха пожичу си в Бурсі”. Вкінці листа Іван благает стрижа щоб він написав до Григорія Гаврилика, бо “він Вас скорше послухає аби він мен[і] троха помагав” [X, 211 — 212].

У наступному листі від 6 грудня цього ж року небіж Іван, будучи ще учнем з класу Дрогобицької гімназії, дякує Івану Франку за гроші, який той йому переслав та повідомляє, що брав

участь у конференції. За ці гроші, що прислав йому стрик, планує купити собі черевики. Також племінник цікавиться діяльністю сина вченого Петра та запрошує стрика в гості [ХІ, 223].

Наступний лист племінник писав, вірогідно, 17 червня уже 1912 р. У ньому племінник пише: "Я тепер буду мати першу клясу. Свідочтва у нас на другу суботу. Напишть мені[], чи я буду на другий рік у Вас і чи буде заповнене в гімназії, бо я бим мус[і]в взяти свідочтво відходу. Я буду Вам за се дуже вдячний, бо однаково тато конче хотять мене дати до учительського семінара а я маю охоту кінчити гімназію. Дуже радо буду Вам помагати кожної вільної хвилі[]", а також повідомляє стрика, що Тарас (син І. Франка) запрошував його на ка-нікулах в гості [Х, 235 – 237].

В останньому листі, який адресувався І. Франку з Дрогобича, і, можливо, написаному у 1913 р., племінник Іван просить стрика, щоб він допоміг йому через професора Ратальського знайти кілька годин лекцій для самостійного заробітку тому, що "Тато не маєть грошей за бурсу заплатити, хотять продати ку-сеня поля, якого дуже мало мають. На мене нарікають чому я собі яких лекцій не шукано. А ту нема аби хоть на яких 10 коргоні. Если Тато продадутъ поле то з чого будуть жити разом з ді[ї]тьми" [VIII, 239 – 240].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи, акцентуємо, що листи від родичів до Івана Франка, які адресувалися з Дрогобича за змістом є співзвучними, тобто всі адресати зверталися до вченого за порадами та допомогою. На жаль, не збереглося листів-відповідей від Івана Франка на охарактеризовані, але ми можемо з упевненістю стверджувати, що Іван Франко не був байдужим до родинних проблем і часто допомагав своїй родині (і не лише родині), як був у змозі. З огляду на це, перспективним залишається подальше вивчення усієї епістолярної спадщини до Івана Франка від його родичів, з метою цілісного відтворення взаємовідносин родини Франків.

Джерела та література

- I. Гаврилик [Григорій]. Листівка до І. Франка від 07 вересня 1886 р. з пошти м. Дрогобича. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1615. – С. 533.
- II. Гаврилик [Григорій]. Листівка до І. Франка від 30 грудня 1886 р. з пошти м. Дрогобича. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1602. – С. 11 – 12.
- III. Гаврилик [Григорій]. Лист до Франків І. Я. та О. Ф. від 2 жовтня 1887 р. з пошти м. Дрогобича. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1602. – С. 11 – 12.
- IV. Коссак І. Іван Франко та його брати // Наток М. Упор. Спогади про Івана Франка. – Львів: Каміяр, 1997. – С. 44 – 49.
- V. Франко Гринь (племінник). Листівка до І. Франка від 02 січня 1905 р. з пошти м. Дрогобича. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1636. – С. 197 – 198.
- VI. Франко Гринь (племінник). Листівка до І. Франка від 16 серпня 1905 р. з пошти м. Дрогобича. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1636. – С. 199 – 200.
- VII. Франко І. Лист до Гриня Гаврилика від 31 жовтня 1886 р. // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 49. – С. 79 – 80.
- VIII. Франко Іван (племінник). Лист до І. Франка від [1913] р. з м. Дрогобича. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1636. – С. 239 – 240.
- IX. Франко Іван (племінник). Лист до І. Франка від 17 червня [1912] з м. Дрогобича. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1636. – С. 235 – 237.
- X. Франко Іван (племінник). Лист до І. Франка від 24 червня [1911] р. з м. Дрогобича. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1636. – С. 211 – 212.
- XI. Франко Іван (племінник). Лист до І. Франка від 6 грудня 1911 р. з м. Дрогобича. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1636. – С. 223.
- XII. Франко Ольга. Листівка до Франка І. від 23 жовтня 1893 р. з м. Дрогобича. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1636. – С. 1 – 3.

XIII. Франко Онуфер (Онуфрій), Кушнір Стефан (Степан). Лист до І. Франка від 2 березня 1898 р. з м. Дрогобича. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1610. – С. 471 – 473.

XIV. Франко Онуфрій. Лист до І. Франка від 17 квітня 1902 р. з м. Дрогобича. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1624. – С. 357 – 358.

1. Адресати з Дрогобича до Івана Франка / Упорядкування, передмова і коментарі Володимира Галика / Наук. ред. Леонід Тимоненко. – Дрогобич: Коло, 2011. – 308 с.
2. Горак Р. Листи родини до Івана Франка // Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові. – Л., 2000. – Вип. 1. – С. 121 – 209.
3. Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко / Ки. перша. Рід Якова. – Л.: Видвигитво отців Василіяна "Місіонер", 2000. – 232 с.
4. Гром Г. Нагуевичі. – Дрогобич: Видрождення, 2002. – 288 с.
5. Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 50. – 703 с.
6. Чернищенко Д. Листи О. Хоружинської до І. Франка (1892 – 1914 рр.) // Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові. – Л.: Каменяр, 2003. – Вип. 3. – С. 207 – 208.

Галук Владимир. Родственные корреспонденции Ивана Франко с Дрогобыча. В исследовании проанализировано отправленные письма из Дрогобыча от родственников к Ивану Франко. На основе уже опубликованных и до сих пор неизвестных широкой общественности эпистолярных источников прослеживаются особенности взаимоотношений ученого со своей семьей.

Ключевые слова: Иван Франко, Дрогобыч, родственники, корреспонденции.

Haluk Volodymyr. Domestic correspondence to Ivan Franko from Drohobych. In the research mailed letters from Drohobych from the relatives to Ivan Franko have been analyzed. On the basis of already published and until now unknown to wide public epistolary sources, the peculiarities of the scientist's relations with his relatives have been traced.

Key words: Ivan Franko, Drohobych, relatives, correspondences.

УДК 316.356.4:323.15(44)

С

Богдана СИПКО

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ МУСУЛЬМАН ЩОДО МУСУЛЬМАН У ПРОФЕСІЙНО-ГРУПОВІЙ СФЕРІ (1995 – 2007 рр.)

Стаття присвячена аналізу соціальних аспектів французького мусульман у професійно-груповій сфері в роки президентства Жака Ширака. Автор розглядає три ключові проблеми: ставлення працедавця до прийняття на роботу мусульман, сприйняття персоналом своїх колег ісламського віросповідання та позиції в суспільстві підприємств-мусульман.

Ключові слова: соціальні аспекти, професійно-групової сфери, мусульманська спільнота, Французька Республіка, Жак Ширак.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Мусульманська спільнота Франції стала об'єктом прихильної уваги політикуму, засобів масової інформації та світової громадськості в роки президентства Жака Ширака. Такий стан справ був зумовлений як внутрішніми (теракти 1995 р. у Парижі, публічна демонстрація зневаги до державних символів у 2001 – 2002 рр., президентська кампанія 2002 р., прийняття Закону від 15 березня 2004 р. Про заборону помітних релігійних атрибутів у середніх навчальних закладах, масові бешкети та заворушення у передмістях у 2005 та 2007 рр.), так і зовнішніми чинниками (теракти 11 вересня 2001 р., початок війни в Іраку 2003 р., події 11 березня 2004 р. у Мадриді та арабо-ізраїльське протистояння на Близькому Сході у 2005 – 2006 рр.). Центральною темою обговорення стали проблеми інтеграції мусульман у французьке